

EN LEVERANCE TIL DET OFFENTLIGE I AARET 1788.

Af Holger Hjelholt.

I Aaret 1788 blev der af en Borger i Kalundborg, Købmand Anders Faaborg paa Cordilgaden, leveret en Kakkelovn til den derværende Skole*) paa Vor Frue Kirkegaard. Købesummen var 18 Rigsdaler, og Leverancen var besluttet i et Møde paa Raadstuen 9. Januar 1788, hvor foruden Faaborg, der selv var eligeret Borger, kun en anden af de eligerede og Borgmesteren, P. Leerager, var nærværende. Denne Leverance faldt i høj Grad en af de andre eligerede, Købmand Niels Fuglede, for Brystet. Han, der var kendt som Byens Kritikus og laa i stadigt Spektakel med de andre Øvrighedspersoner, gav ondt af sig, da Pengene skulde betales, og der udspandt sig mellem ham paa den ene Side og Faaborg og Borgmesteren paa den anden en hel lille Pennefejde, som gemmer sig dels i et Udgiftsbilag til Kæmnerregnskabet for 1788 og dels i Tilføjelser paa dette Regnskab. At Kritikken dengang som senere med Forkærlighed kastede sig over Leverancer til det offentlige, er der jo i og for sig ikke noget mærkeligt i, men med vore oppustede Stats- og Kommunebudgetter for Øje virker det unægtelig lidt underligt at se, med hvor bitter en Lidenskab man dengang stredes om, hvorvidt der

*) Latinskole, før Kirkelade, nu Rum for Kirkens Varmeapparat. (Denne og flg. Noter skyldes Red.)

maatte kunne være sparet et Beløb paa 6 Rigsdaler paa det kalundborgske Kommunebudget.

Niels Fuglede greb som sagt Offensiven, da Faaborg skulde have sine 18 Rigsdaler for Kakkelovnen. Paa Faaborgs Regning af 31. Decbr. skrev han den 6. Februar 1789 en længere Udvikling til Bevis for det uheldige i den sluttede Akkord og Leverance. Han fremhævede, hvordan Akkorden var blevet sluttet i et Møde, hvor kun tre var nærværende, og den ene var endda Leverandøren. Kakkelovnen burde være liciteret, »hvorved Byen dog ganske vist kunde have sparet omtrent 6 Rd., efterdi saa stor en Kakkelovn, som den anførte bør være — i Forhold til Prisen —, ej behøvedes i saa lidet et Værelse eller Kammer, som Kordegnens Students, der desuden maa være meget lunt i sig selv, da Bygningen som bekendt er tyk Grundmur.« Vedkommende, der havde sluttet Akkorden, fik og selv at forsvare den, thi han, Fuglede, havde hverken fra Begyndelsen haft eller turde eller vilde nu have nogen Del deri. Saa meget mindre, som Erfaringen havde vist, at Byen ved andre Lejligheder havde sparet ikke saa ubetydelige Summer ved Afholdelse af de anbefalede Licitationer. Om Kakkelovnen fik han iøvrigt indskudt den Bemærkning, at den var gammel og i en Del Aar skulde have været brugt i Faaborgs eget Hus.

Til Imødegaelse af disse Fugledes kritiske Bemærkninger rykkede baade Borgmesteren og Faaborg i Marken, og det blev nødvendigt at hæfte et ekstra Stykke Papir til den oprindelige Regning for at faa Plads til, hvad de havde paa Hjerte. Borgmesteren holdt sig til det rent saglige: en god hel 2 Skippunds Kakkelovn, og den leverede var endog over denne Vægt, maatte dog altid være 18 Rigsdaler

værd, saa der var ikke tilstaaet mere for den end dens rette Værdi. At holde Licitation var ikke passende, da man i Kalundborg ingen nye Vindovne kunde faa til Købs — derimod nok Bilæggerovne —, og endnu mindre kunde man faa dem efter en bestemt Vægt, hvad Hr. Fuglede aabenbart vilde have, da han fandt den leverede for stor. Imidlertid mente Borgmesteren heller ikke, at dette var Tilfældet. Enhver vidste, at det var slet ingen Menage for Ildebranden*) at have smaa Ovne. »Huset, den staar i, er for sig selv beliggende paa Kirkegaarden og udsat for alle Vinde, og Værelset, hvor Ovnen staar, i anden Etage.« — En moderne Betragter vil vel nok her staa paa Borgmesterens Side og unde Kordegens forfrosne Student lidt Varme fra den 2 Skipunds Vindovn trods Fugledes Betoning af, hvor lunt Kammeret maatte være med den tykke Grundmur!

Havde Borgmesteren holdt sig til det saglige, saa tog Anders Faaborg Fugledes Angreb mere personligt. Fuglede havde, mente han, ved sin Paategning søgt at sætte en redelig Handling i Tvivl og især attraaet at forringe hans, Faaborgs, Reputation ved at ville give Stiftamtmanden den Idé, at Faaborg havde gjort sig en Fordel til Skade for Byen for 6 Rigsdaler. Naar Faaborg her nævner Stiftamtmanden, er det, fordi Byernes Økonomi dengang stod under dennes Overbestyrelse. Købstadregnskaberne revideredes iøvrigt af Rentekammeret. — Hos hvem, der kendte Sr.***) Fuglede og ham selv, fortsatte Faaborg, vilde Fugledes Paategning ikke sige meget, »men hos andre kunde der tænkes ufordelagtig om mig, indtil Sagen blev sat i sit rette Lys.« Og dette

*) d. e.: det var ingen Fordel at have en lille Ovn. — Ildebrand = Brændsel.

**) Sr. = Seigneur; Hr.

gav han sig derefter til. Den omtalte Kakkellovn havde han aldrig falbudt, men Haandværksfolk, der havde set den, havde givet Oplysning om den og om, at den kunde anvendes til det ommeldte Sted. 5 interesserede Mænd havde vurderet den, men dette uagtet saa vovede dog Hr. Fuglede »at hoppe frem i sin sædvanlige Stilling og tale sit sædvanlige Sprog, der som oftest gaar ud paa at ville forandre alt det i Byens Affaire, som ikke har sit Udspring fra ham og hans Conseil*«. Uden Føje og Grund søgte Fuglede at fornærme ham og sværte ham hos høje vedkommende, og han troede ikke, at Fuglede med god Samvittighed kunde svare ja til, at han havde fortjent en saadan Behandling af ham. »Jeg vil alene føre ham til Erindring om min faderlige Adfærd imod ham. — Jeg tog imod ham i mit Hus som en raa Dreng, og da hans Venner var forlegen med ham.« Der maa her indskydes den Bemærkning, at Faaborg var omtrent 16 Aar ældre end Fuglede. I 1788 var den første 62 Aar gammel, den sidste 46. Faaborgs Udtryk om Fuglede som »en raa Dreng« er mig uforklarligt »i mystisk Maade« for at bruge det Barnesprog, som jeg hører paa Gaden uden for mine Vinduer. Naa, men tilbage til Faaborgs Velgerninger mod den raa Dreng. »Jeg opfødte ham, klædte ham, lærte ham Handlingen (d. v. s. Handelen) og gjorde ham til Karl, altsaa haver været hans Velfærds Befordrer. Men hvor ilde han agtede at vederlægge dette, viser hans forommeldte Paategning, hvor han vil gøre mig mistænkelig endog for høje Øvrigheden. — Dette viser Sr. Fugledes sande Karakter, uforfalsket, og som han selv har givet mig Anledning og Føje til at lægge for Dagen.« Efter at have givet denne Karakterskildring af sin Modpart

*) Conseil = Raad; her: Kreds, Tilhængere.

gav Anders Faaborg endelig sin Kvittering for at have modtaget de 18 Rigsdaler.

Men Enden var ikke endda, og der skulde blive fyret yderligere op under den gamle Faaborgske Vindovn. I Juni 1789 sendtes Kæmnerregnskabet af Magistraten til de udvalgte Revisionsmænd, og disses Formand var Niels Fuglede! Blandt Revisionsmændenes Udsættelser den 6. Juli paa Regnskabet kom ogsaa Kakkelovnen til at figurere, og der var nu i Mellemtiden fundet en bedre Grund til Kritik end Henvisningen til den ved den tykke Grundmur fremkaldte Lunhed i Studentens Kammer. Byen ejede nemlig selv en gammel Vindovn, der ikke længere brugtes! Den havde i sin Tid staaet paa det gamle Byting, men var siden blevet nedtaget, og da Retten ikke i mange Aar var bleven holdt paa Bytinget, men holdtes paa Raadstuen, var der ikke længer Anvendelse for den. Ildklemmen og Spjældet syntes dog ganske vist i Tidens Løb at være gaaede til. Men da denne Vindovn nu var ved Haanden, saa var jo en andens Anskaffelse ganske unødvendig, og de 18 Rigsdaler var anbragt til Overflødighed.

Om saa meget var de tre Revisionsmænd nu fælles og enige, men for egen Regning foræredes Fuglede, som han skrev, til en liden Replik, som Faaborg selv havde givet Anledning til, hvorfor han ogsaa fik »at tækkes med det, som jeg ellers havde ønsket at kunne forbigaa, men nødvendig maa begegne med Besvaring, at det ikke skulle synes, man med Tavshed ville taale og imodtage hans uanstændige og ubeføjede Bebrejdelser«. En besynderlig Ivrighed var det, skrev Fuglede, der var paakommet Faaborg, fordi man havde dristet sig til at give sine Tanker til Kende om den leverede Kakkelovn, hvortil man dog troede

som Kollega med ham at have lige Rettighed. At Haandværksfolk skulde, som af Faaborg anført, have givet Anvisning paa Kakkelovnen, uden at Faaborg selv først havde talt derom, var lidet troligt. Det af Faaborg brugte Udtryk »en raa Dreng« synes ikke at være falden i god Jord hos Fuglede, der herom bemærkede: »Det behøves ikke at ventilere om Kendskab og Bekendtskab, thi vi kender nogenledes hinanden lige vel, ikke, det jeg skulde tro, til andet end det anstændige. Sandt nok, han har engang været min Principal, men han tog mig ikke raa, thi jeg er hverken Skomager- eller Slagtersøn (om Lignelsen derefter skal anbringes), og jeg var paa den Alder, at jeg fortjente min Føde og Klæde — andet fik jeg jo ikke som Dreng —, det Hr. Faaborg altid skal komme til at tilstaa mig. — Sr. Faaborg har lige saa lidet bevist andet imod mig, end det en retskaffen Husbond tilkom, som mit Forhold har været anderledes end en tro og skikkelig Lærling. Han har vel ogsaa engang været Dreng, men hvad kommer vores Drengaar ved dette Kapitel. Nu er vi Mænd og ingen Dreng og bør opføre os som Mænd, enten vi ere ældre eller yngre, og det er saadant og ikke Aarenes Antal, der skal skaffe os Reflexion.«*) At hans Venner skulde have været forlegne med ham paa anden Maade, end Forældre i Almindelighed var, der ønskede deres Børn anbragt i Lære, var Fuglede ukendt, og det var en Lykke for Faaborg, om denne ikke havde været forlegen med sine Børn.

Havde Fuglede sammen med de to andre Revisionsmænd i de gjorte Udsættelser holdt sig til, at Byen allerede havde en brugelig Vindovn, saa gik han i sit private Indlæg endnu videre og hævdede som forhen, at man overhovedet ikke havde været nødt

*) Reflektion = velovervejet Besindighed.

til at anskaffe nogen Kakkelovn. Grundene, som han førte i Marken, var dog nu andre end den tykke Mur. Han indsaa ikke, skrev han, hvorfor denne Student ikke kunde nøjes med de samme Vilkaar som de forrige, da han, ham bekendt, ikke forrettede mere for det offentlige end de. Men hvad der bevirkede, at Studenten ikke kunde nøjes med de samme Vilkaar, var efter Fugledes Mening aabenbart det, at Studenten foruden at holde Skole for de fattige Børn tillige havde private Elever og havde disse separeret fra de andre siddende i sit Kammer. Hvad de private Elever angik, misundte Fuglede ikke Studenten denne Fordel, naar den Hovedhensigt, hvorfor han var antaget, ikke forsømtes. Men Studenten eller de private Børns Forældre maatte da selv bekoste den Kakkelovn, og denne burde ingenlunde komme Byen til Bæsvær. — Hvorvidt Fugledes Mening om Grunden til Kakkelovnens Anskaffelse nu ganske holder Stik, tør jeg ikke afgøre. Fuglede henpegede bl. a. ogsaa til, at Kordegnens Student altid havde ligget i en Alkove i Skolen og saaledes betjent sig af Skolens Kakkelovn. Og at Alkoven stadig var i Brug, viste et Udgiftsbilag til samme Kæmnerregnskab paa 2 Rigsdaler og 4 Mark for Reparation af nævnte Alkove. Brugtes denne ikke, hvorfor skulde da Dørene til den saa kostbare anskaffes!

Da Kæmnerregnskabet fra Revisionsmændene vendte tilbage til Borgmesteren, fandt denne sig inden Regnskabets Indsendelse til Rentekammeret foranlediget til en liden Replik til de, som han spydigt skrev, »fra det bekendte Sr. Fugledes Kontor udfærdigede Antegnelser eller rettere Decisioner«. Om det af Revisionsmændene fremdragne nye Moment — at Byen selv havde en gammel Vindovn — bemærkede

han, at denne til sin Tid skulde bruges og var fornøden ved Raadhusets Forandring og Forbedring. De mere personlige Angreb affærdigede han nærmest dermed, at man ikke kunde regne med, hvad der kom fra den Kant, og at det vilde være unyttigt at kræve Satisfaktion*) af Sr. Fuglede. Fuglede foreholdt Magistraten dens Pligter, men Borgmesteren vilde ikke »berøre de Pligter, han paa sin Side kunde have at iagttage, som henhører til et andet Sted, naar det var værd at indlade sig med ham!« Saadan en dumdristig som Fuglede kunde derfor med god Sikkerhed antaste en Embedsmand, naar han fandt for godt, baade paa Ære og Reputation, blot at det havde Navn af Nidkærhed for Byens Bedste. Sluttelig gav Borgmesteren Fuglede en nu uforstaaelig Snert, men sikkert forstaaelig nok dengang, naar han skrev om de adskillige Omsvøb, Fuglede havde brugt for at blive udnævnt til Formand for Revisionsmændene af den »bekendte« Morten Fries Klejnsmed og et Par andre af hans Tilhængere. For det gode var denne Klejnsmed aabenbart ikke »bekendt« i Borgmesterens Øjne, men desværre hører vi intet nærmere om disse eventuelle Valgintriger. Som om han allerede ved disse sine Antydninger havde sat for meget af sin Værdighed til, bryder Borgmesteren ogsaa her af paa Halvvejen: »Hvorom her ej heller videre«, skriver han.

Til en vis Grad maa man vel nok indrømme, at Sr. Fuglede førte sin Krig mod den Faaborgske Kakkelovn til Sejr. Thi ganske vist lod Stiftamtmanden de 18 Rigsdalers Udgift passere, men med en Bemærkning om, at for Fremtiden maatte saadanne Leverancer ellers ske ved Licitation. Og Rentekammeret lod sig ganske vist ogsaa efter indhentet for-

*) en tilfredsstillende Indrømmelse, en Undskyldning.

nyet Erklæring af Borgmesteren stille tilfræds, men betonedede, at Byens egen brugte Vindovn saa til sin Tid maatte komme til den paatænkte Anvendelse og spare Byen for en Udgift. Dog Faaborg beholdt sine 18 Rigsdaler og Kordegnens Student sin Vindovn. Fremtidig kunde han i de kolde Vintre hygge sig i Alkoven med de kostbare Døre og med Varmen fra Skolestuens Kakkelovn eller i sit eget Kammer paa 2. Etage bag den tykke Grundmur og ved Hjælp af den nyopstillede Vindovn. Og de kalundborgske Borgere kunde rose sig af, i hvert Fald i Aaret 1788, ikke at have sparet sig nogen Udgift for at gøre Kaarene behagelige for Lærdommens Dyrkere.
